

VI Col·loqui Aula d'Història del Periodisme
Diari de Barcelona

Les col·leccions de premsa i el seu ús en la investigació:
el cas de l'Hemeroteca Caixa Tarragona

per Lluís Navarro Miralles i Octavi Vilà Mayo

Història

L'Hemeroteca Caixa Tarragona va néixer al voltant de l'any 1974. Va sorgir un grup de persones vinculades als nous estudis universitaris que va tenir la idea de recollir tot un seguit de publicacions periòdiques, mitjançant subscripcions gratuïtes a diferents diaris i revistes, donacions d'institucions i particulars. El desenvolupament cultural de Tarragona i de les seves comarques i, sobretot, l'existència dels nous estudis universitaris de lletres, fou el motiu pel qual ben aviat la mateixa dinàmica recollidora portà a una manca de mitjans que comportà que per acord del Consell d'Administració Caixa Tarragona s'integrés l'Hemeroteca dins de la seva obra cultural. En aquesta nova etapa, l'Hemeroteca, d'una banda, va deixar de rebre amb caràcter gratuït moltes de les seves subscripcions, mentre que, de l'altra, guanyava en amplitud de títols i de materials. Així va ésser producte de la creació, en els pressupostos de l'obra social de Caixa Tarragona, d'una partida específica dedicada a l'Hemeroteca.

El gener de 1979, l'Hemeroteca es traslladà a un nou local que havia de permetre l'obertura als investigadors i usuaris en general. El canvi ve motivat per la impossibilitat d'obrir al públic i de col·locar degudament els fons, ateses les reduïdes dimensions del local. El 31 d'octubre de 1979 s'inauguren les noves instal·lacions a l'avinguda de Lluís Companys. S'organitzen els fons, els quals calia fer fàcilment accessibles al públic, i es creen les seccions següents: diaris, revistes, microfilms (bàsicament *Gazeta de Madrid* i *ABC*), dipòsit (*Diari de Tarragona* i *El Tarraconense* de la col·lecció de Josep-P. Virgili i Sanromà) i biblioteca (obres de referència i llibres, especialment relacionats amb la premsa, la història local i la història contemporània). Finalment el mes de maig de 1984 l'Hemeroteca Caixa Tarragona es traslladà als locals actuals al carrer de Mossèn Salvador Ritort i Faus, 21 (cruïlla amb el carrer de Santa Joaquina de Vedruna).

Fons

Els fons de l'Hemeroteca Caixa Tarragona s'inicien a començaments del segle XVIII fins a arribar, d'una forma continuada, a l'actualitat. Podem destacar, pel que fa al segle XVIII, la premsa oficial, que té en la *Gazeta de Madrid* i el *Mercurio Histórico y Político* els seus millors representants, així com els primers diaris de perllongada trajectòria com *The Times* i el *Diari de Barcelona*.

El segle XIX es podria subdividir en dues parts, situant l'any 1868 com a frontera d'ambdós períodes. A la primera augmenta el nombre de gasetes oficials, com la *Gaceta Ministerial de Sevilla* o la *Gaceta de Madrid*

bajo el Gobierno de la Regencia de las Españas, es consolida la premsa diària, *Diario de Barcelona*, i apareixen les primeres revistes, és el cas del *Museo de las Familias*, *Atalaya de la Mancha* o *El Procurador General de la Nación y del Rey*.

Amb la revolució de 1868 s'obren camí, amb èxit, les revistes il·lustrades, citem a tall d'exemple: *La Ilustración Republicana y Federal*, *La Ilustración Española y Americana*, *La Ilustración Artística*, *El Mundo Ilustrado*, *La Ilustración Ibérica* i *El Siglo Ilustrado*. És el moment també de les revistes satíriques i de crítica política molt ben representades en els fons de l'Hermetoteca Caixa Tarragona per *La Flaca*, *L'Esquella de la Torratxa* o *La Carcajada*. La República i la Restauració impulsen l'aparició de diaris i revistes; a Tarragona apareix *El Tarraconense*, a Valls *El Joven Vallense*, *El Vallense*, *El Eco de Valls*, *El Porvenir*, *La Razón*, *El Anunciador Vallense*, *El Defensor de Valls*, *El Progreso Vallense* i *Diario de Valls*. Tampoc manquen les que neixen amb una clara vocació política com és el cas d'*El Eco Republicano*, *La Madeja Política*, *La Marsellesa*, *El Democrático*, *El Socialista* o *El Porvenir Obrero*.

També és el moment del renaixement de la llengua i la cultura catalanes amb *La Renaixensa*, *Catalonia*, *Lo Crit de la Pàtria*, *Lo Nunci*, *L'Avens* o *La Lluçanera de Nova York*. Apareixen, a més, importants mitjans com *La Vanguardia*, *Blanco y Negro*, *La Opinión* o *La España Moderna*. Tampoc mancaran altres tipus de publicacions com l'*Almanaque del Diari de Barcelona* o *Montes*.

El segle xx ha estat un període d'enorme desenvolupament en el món de la premsa i aquesta activitat es reflecteix en els fons de l'Hermetoteca Caixa Tarragona, de tal manera que resulta complex destacar alguns títols concrets.

De 1900 a 1918, als títols anteriors se n'afegeixen altres nous com *Gente Conocida*, *Gente Vieja*, *Gente Menuda*, *El Teatro* o *El Arte del Teatro*. També a les comarques tarragonines cal destacar *La Cruz*, *Semanario Católico de Reus* o *La Veritat*. La premsa satírica hi és representada per títols tan significatius com *Cu-Cut*, *El Papitu* i *L'Esquella de la Torratxa*. Esdeveniments tan importants com la Primera Guerra Mundial es projecten en publicacions com *La Esfera*, *Mundo Gráfico* o *La Guerra Europea*.

Acabada la Primera Guerra Mundial sorgeixen d'altres inquietuds que impulsen noves publicacions: *D'Ací i d'Allà*, una revista catalana il·lustrada; *l'Escola*, revista catòlica dedicada als infants; *La Dona Catalana*, *Paz y Tregua*, butlletí del cos de sometents; o *El Trabajo Nacional*, òrgan del Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona. Publicacions que s'editen a les diferents poblacions i d'àmbit comarcal com *Las Circunstancias*, *Revista del Centro de Lectura* o *Heraldo de Reus*, *Aires de la Conca*, *El Francolí*, *Acció Comarcal* o *Cultura*, que veieren la llum a Reus, Mont-

blanc o Valls. La influència cada cop més destacada del cinema comporta la publicació de revistes com *Cine Miroir*, *Jueves Cinematográfico*, *Films Selectos* i *Cinegramas*; de revistes de música com *Ritmo*; setmanaris gràfics d'informació com *Imatges*, *Día Gráfico*, *Estampa*, *Lecturas* o *Mirador*.

Aquest període també es caracteritza perquè és un dels períodes més rics pel que fa a la vida política del país amb publicacions com *Treball*, *Acción Española*, *Avant*, *Falange Española*, *Boletín de Orientación Tradicionalista*, *Butlletí d'Acció Popular Catalana*, *Revista de Tropas Coloniales* o el *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*.

La Guerra Civil no significà una interrupció de les publicacions; la majoria continuaren amb molts esforços la seva publicació, mentre n'apareixien de noves sota el pes de la Guerra: *Diario Oficial del Ministerio de Defensa Nacional*, *Front Anti-Feixista*, *Front Popular*, *Llibertat*, *La Milícia Popular*, *La Torxa*, *Lluita*, *Boletín del Movimiento de Falange Española Tradicionalista y de las JONS*, la *Gaceta de la República* i *Vértice*.

La fi de la Guerra Civil trastocà també el món de la premsa, que quedà supeditada al model oficial, és el cas d'*El Alcázar*, *Diario Español de Falange Española Tradicionalista y de las JONS* o *Fotos Semanario Gráfico Nacional Sindicalista*. El fons de l'Hemeroteca Caixa Tarragona també compta amb títols emblemàtics com *La Codorniz*, *Revista de Estudios Políticos*, *Economía Mundial* o *Moneda y Crédito*. La Guerra Mundial introduí noves influències, és el cas de *Signal*, revista il·lustrada de propaganda alemanya, i *Hoja de Campaña*, de la División Española de Voluntarios; i el seu final significà l'aparició de nous títols o la lenta recuperació d'altres ja interromputs: *Alerta*, *Cultura*, *Arbor*, *La Estafeta Literaria*, *Senda*, òrgan de la branca femenina d'Acció Catòlica, *Arte Hogar*, *Boletín de la Delegación Nacional de Deportes de FET y de las JONS*, *Cristiandad* i *Guia del Sardanista*. A poc a poc, amb el transcórrer dels anys i el desenvolupament econòmic apareixen nous títols com *El Caso*, dedicat al món dels successos; *TBO*, la revista infantil; *Vida Deportiva*, *Once*, *Barça*, *Vespa Club* o *Caza y Pesca*; *Triunfo*, *Paris Match*, *Destino*, *Política Internacional*, *Actualidad Económica* o *Cambio 16*.

Els fons de l'Hemeroteca Caixa Tarragona estan integrats principalment per publicacions periòdiques, diaris i revistes. Un primer grup està constituït pels diaris que es publiquen a Catalunya, Madrid, un per cada una de les comunitats autònomes, i els més importants de l'estranger. Un segon grup l'integren les revistes d'informació general de l'Estat i de diferents països, amb especial atenció als països de la Unió Europea i de l'àrea mediterrània. El tercer grup són les revistes especialitzades en una matèria concreta (cinema, art, esports, economia, etc.). El quart grup està format per les publicacions oficials (*Butlletí Oficial de l'Estat* [BOE], *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* [DOGC], *Diari Oficial de la*

Comunitat Europea [DOCE], Butlletí Oficial de la Província de Tarragona [BOPT]) amb el suport d'una base de dades que agilita la seva consulta. El darrer grup recull les revistes publicades a les comarques tarragonines.

Eines de difusió

A 31 de desembre de 2002, l'Hemeroteca Caixa Tarragona disposava de 1.910 títols de publicacions periòdiques (108 diaris i 1.802 revistes), 183 títols en microfilm, 47 publicacions en CD-ROM, 1.225 cartells i 7.610 llibres. Durant el 2002 es van rebre 53 títols de diaris, 679 de revistes i 13 de publicacions oficials. Durant l'any 2002 van utilitzar l'Hemeroteca Caixa Tarragona 28.495 usuaris.

Per tal de facilitar l'ús i millorar l'accés i el coneixement d'aquest fons són diverses les eines de difusió basades en la catalogació:

1. Catàleg automatitzat que es pot consultar a la sala i per Internet:
  - Publicacions periòdiques.
  - Monografies.
  - Buidats d'articles de revistes.
  - Fons de cartells, que incorporen la imatge digital de cada un.
  - Consulta comuna de tot el que s'ha dit pels camps de títol i matèries.
2. Catàlegs en format text:
  - Catàleg alfabètic.
  - Catàleg cronològic que permet saber de cada any els títols dels quals es disposa.
    - Catàleg alfabètic de publicacions que es reben.
    - Catàleg per matèries de publicacions que es reben.

El fons de l'Hemeroteca Caixa Tarragona, pel que fa a la seva difusió i al seu ús es pot dividir en dos grans grups, que presenten unes problemàtiques de conservació i consulta diverses:

1. Fons actual: publicacions en vida.
2. Fons històric: publicacions ja desaparegudes.

1. El fons actual té dues línies principals d'actuació pel que fa a la seva consulta:

— Coneixement per part de l'usuari del fons de què es disposa:

a) Que el lector pugui saber què es rep.

b) Que el lector pugui consultar el que es rep: el màxim nombre de publicacions on el darrer exemplar rebut sigui de lliure accés a la sala de lectura.

— Facilitar al màxim l'accés a aquest fons:

a) Que el lector pugui accedir lliurement a aquest fons.

b) Que el lector pugui conèixer els temes tractats per les publicacions.

c) Digitalitzar la premsa diària per facilitar l'accés i la reproducció.

2. El fons històric

— Preservar-ne la conservació i alhora buscar uns formats de seguretat que en permetin la seva i reproducció.

— En aquesta línia se signà el novembre de 2002 un conveni amb l'Ajuntament de Tarragona que permetrà digitalitzar les col·leccions de la premsa local que posseeixen ambdues institucions:

a) Conservació.

b) Digitalització de les col·leccions completes per la unió dels dos fons.

c) Reproducció sense cap perill per als originals.